

OBLAČNO

VREMENSKA prognoza kaže da u nedelju ne treba izlaziti iz kuće. Sa ovim se slažu sve prognoze izbornih rezultata. Na pitanja koja nas čekaju od ponedjeljka, odgovore tražimo u nastavku teksta predavanja Predraga Brebanovića o rascepima Milovana Đilasa, i prvom delu teksta Dragomira Olujića o iskustvu nedavnih radničkih protesta u Bosni i Hercegovini. Učitelj neznalica i njegovi komiteti

— Predrag Brebanović

Legenda o Đilasu i Legenda o Njegošu (2)

2. s tim u vezi, drugi, **DJAHRONJSKI kontekst** u kojem je neophodno sagledati *Legendu o Njegošu*, jeste Đilas sam, odnosno kontinuitet njegovog pisanja o Njegošu; o tom svom interesovanju je Đilas ostavio tri značajna tekstualna traga – jedan članak iz 1937. (pod naslovom „Bilješka o Njegošu“) i dve knjige (*Legenda o Njegošu* iz 1952. i *Njegoš: pjesnik, vladar, vladika*, koja je pisana u sremskomitrovačkom zatvoru od 1957. do 1959, da bi u Jugoslaviji bila objavljena tek 1988)

a) tekst „Bilješka o Njegošu“ objavljen je u zagrabačkom časopisu *Kultura*; bilo je to neposredno po Đilasovom izlasku sa prve (takođe sremskomitrovačke) roblje, a pre no što je postao član CK; tada je već uveliko u toku *tzv. sukob na levljici*, koji se jednim delom tičeao i odnosa prema tradiciji; naime, novi realisti (Jovanović, Vučo, Zogović, Đilas) žele da se u sferi kulture oslone na nacionalne klasike poput Njegoša, Cankara, srpskih realista ili Nušića, dok na drugoj strani Krileža i Marko Ristić ne pristaju na to

dotačni Đilasov tekst je navodno pisan po partijskom zadatku i u njemu se, u duhu poznate Lenjinove misli da proleterska kultura mora da preuzme ono što je bilo najbolje u dotadašnjim, klasnim kulturama – a **negde na tragu Lukačeve teorije realizma** – govori o zloupotrebama Njegoša od strane njegovih građanskih tu-maća i „čerečenju od strane kulturne reakcije“; drugim rečima, Đilas nastupa u maniru klasične predratne levo-tendenciozne publicistike, s tim da – čisto estetički gledano, nije to zagovarano nikakve avangarde i destruktivne (*čega ima daleko više kod Krileža i Ristića*) – jer se autor „Bilješke o Njegošu“ stalno poziva na progresivne snage, ideje i pisce iz prošlosti

b) drugi važan trenutak (za nas ovde najvažniji) jeste, dakako, *Legenda o Njegošu*, objavljena u izdanju beogradske *Kulture*; to već besumnje nije bilo štivo koje je pisano po partijskom nalogu, nego iz duboke lične potrebe (kao i tekstovi iz 1953 i 1954, koji će dovesti do Đilasovog pada); ta knjiga jeste u izvesnom smislu **kontra-knjiga**, odnosno odgovor na knjigu Isidore Sekulić *Njegošu, knjiga duboke odanosti* (1951), ali je i mnogo više od toga

c) najzad, treći trenutak je Đilasova druga knjiga o Njegošu, koja se najpre pojavila na engleskom 1966, zatim na nemačkom (1968)... a na srpskom tek 20 godina kasnije i 30 godina nakon svog nastanka, u ljubljansko-beogradskoj koprodukciji (ove godine je izašlo drugo izdanje te knjige, dok se reizdanje *Legende*, očekivano, još uvek nije pojavilo)

što se tiče tog drugog, dijahronijskog konteksta, moja je teza da se **Đilasov njegoševski trokorak** nipošto ne može opisati u hegelovskom ključu (teza-antiteza-sinteza); naprotiv, ukoliko bismo se držali Hegela, onda bismo mogli da kažemo kako se kod Đilasa (*a stavovi o Njegošu tu možda ne predstavljaju izuzetak*) dešava zaćudna evolucija od teze, preko sinteze ka antitezi! ali, pustimo sada dijahroniju; najpre će me, kao što sam najavio, zanimati sinhronijski kontekst, pa sam tekst knjige, pa tek onda ono „šta je bilo posle“ i zbog čega nam je ova knjiga danas jednako važna, ako ne i važnija nego u vreme kada je nastala

*

dakle: otidimo tačno 62 godine unazad; kao i uvek kada je Đilas u pitanju, vratiti se u prošlost znači stupiti

za samoobrazovanje

Rilten
društvena pitanja
uciteljneznalica.org

U isti tor sjavljaju i ovce i kurjaci. I nijesu naši ljudi, komunisti i marksisti, uspjeli da pomark-siste razne sitnoburžoaske i buržoaske ideologe, nego su se neki od njih sami počeli da preobražavaju u malograđane, zahvaljujući i svojoj sopstvenoj plitkoći i malograđan-skom romantičnom zanosu prema prošlosti i svome strahopoštovanju pred tobožnjom kulturomošću, tobožnjom erudicijom isl.; to bar važi za one kod kojih je malograđanin bio onaj stvami, pritajeni ali i neprimerni ja, koji se uvijek zlurado i strpljivo, ali i s razumljiv-anjem, smješkao paradnim i ne baš nekristoljubivim nastupima onog drugog prividnog ja – „marksističkog“ i „revolucionarnog“. Kao u morskoj oluji, orkan klasne borbe izbacuje na sve strane ne samo kominformovska čudovišta,koja nikakva dosadašnja nauka nije poznavala, nego i svakojake stare i dobro znane nakaze, za koje je već davno bilo vrijeme da još jedino naše proleterske i socijalističke majke straše njima svoju djecu. **To je pojava, društvena pojava...**

– zaključuje Đilas u jednom od najoštrijih pasaža knjige, koji sam ovde integralno citirao da bih **ilustrovao njenu retoriku**; naravno, problem je u tome što danas, ukoliko nećije shvatanje nazovete nakaznim, taj neko obično misli da ste njega nazvali nakazom – dok su nekadašnji običaji bili drugačiji; Đilas je tu izričit: on kaže da se treba držati samog dela, pa čak citira i Rousseaua: „ukazati čast onome čije ime nosi spis, a zgromiti djelo“ istovremeno, od ukazivanja na malograđanska obraćenja među komunistima – o koji-ma prethodni citat govori i koja će godinu dana kasnije postati glavna Đilasova tema, čiju će kulminaciju predstavljati „Anatomija jednog morala“ – još je važnije da se već u reakciji na Radovičev prikaz pojavljuje i pojam koji je ključan za *Legendu o Njegošu*, pošto i **pod maskom M. N.–a Đilas govori** o tome da ideologija i metod Isidore Sekulić ukazuju na „duboku nemoć idealizma“

*

jer, upravo je „naš idealizam“ stvorio ono što je Đilas nazvao „legendom o Njegošu“; e sad, **zašto Đilas govori baš o „legendi“ i kako shvatiti naslov knjige?**

1. legenda je, kao što znamo, jedan od osnovnih, **jednostavnih** proznih oblika (kako ih je nazvao Andre Joles), koji svoj najčistiji izraz zadobija u opisu života nekog čoveka čije pon-ašanje predstavlja uzoran stav prema svetu; **tipičan primer su životopisi svetaca**

2. međutim, o tome kako se Đilas opredelio baš za ovaj pojam, postoji i **unutrašnje svedo-čanstvo**, jer se u samoj knjizi govori o tome; naime, on u jednoj fusnoti kaže da su mu padali na pamet i drugi naslovi za knjigu, poput „Obrane Njegoša“ ili „Njegoša na zemlji“, ali da se u

Dragomir Olujić Oluja

„Bosansko proljeće“ – rezime

Projekat finansira Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

Imenovati TO ratom

razgovoru s M. Kriležom opredelio za „legendu“

tu činjenicu nije važno spomenuti samo zbog naslova; početkom pedesetih su Đilas i Krileža uveliko **izgladili predratno-ratne nesporazume**: u ovom su se periodu jako dobro razumeli i dosta su saradivali; kasnije će se putevi ponovo razidi zbog Đilasovog pada (posle kojeg je Krileža na svoju sramotu dozvolio da se prvo izdanje njegove *Enciklopedije Jugoslavije* pojavi 1958. bez odrednice o Đilasu); Fritz će i u grob otići sa negativnim sudom o Đidi kao „jednoj vrsti našeg pelagičevca sa kozaračkim kolom kao mentalitetom“, dok je Đilas (*što mu ide na čas*) oduvek dosledno tvrdio da je Krileža „najznačajnija kultura pojava moderne istorije Južnih Slovena“

početkom 50-ih se čak govorilo o tome da postoje dva Agitpropa, Đilasov i Kriležin (*koji nisu ni bili u kakvom sukobu*); u svakom slučaju, u dva velika događaja iz 1952. (Đilasova knjiga i Kriležin referat) njih dvojica su zaista delovali sinhronizovano, s tim da ne treba imati iluzija o tome ko je tu bio glavni (jer je u Đilasovim rukama i formalno bila celokupna kulturna politika Jugoslavije), niti o tome da li je imao Titovo odobrenje; **pomenuta dva događaja trebalo je da prati i treći** – osnivanje novog časopisa, pod nazivom *Danas ili Zrtava* 52, međutim od toga nije bilo ništa, mada bismo mogli reći da je Đilasova *Nova misao* predstavljala realizaciju te zamisli, budući da je u njenom poslednjem broju iz 1954. kao član redakcije bio potpisan i Krileža

kao što znamo, Krileža će posle Đilasovog pada – pa sve do, recimo, 1967. i čuvene Deklaracije – biti **glavni nosilac jugoslovenskog koncepta kulture**; on inače nije bio preterano sklon Njegošu, ali možda nije neinteresantno (niti je slučajno) to da je upravo u svom govoru izgovorenem povodom dobijanja Njegoševe nagrade (počtraj naznačenog intervala, odnosno 1966) izneo jednu od (*barem po meni*) najpečatljivijih odbrana jugoslovenske federacije, kat-egorički tvrdeći da su u Jugoslaviji svi njeni narodi doživeli svoj istorijski maksimum, te da se poslanstvo angažovane književnosti sastoji u tome da spreči palanačke mentalitete da ugroze ono što je postignuto

sve ovo pričam zato što je važno uočiti da se u *Legendi o Njegošu itekako oseća kriležjan-sko nadahnuće*: sam Krileža je, uostalom, još u svojoj predratnoj prepisci sa Ristićem, voleo da u istom dahu spominje Isidoru i Nikolaja, a već 50-ih je tvrdio kako „u njedrima socijaliz-ma“, čući „karcinom nacionalne kulture“; Kriležin je uticaj u *Legendi* vidljiv čak i stilski, a pre svega u osnovnom, **raskrinkavajućem-dekonstruktivnom usmerenju knjige**; „Legenda“ je u tom, kriležjanskom pojmovnom smislu zapravo „Jaž“ – književna, politička i istorijska – koju treba raskrinkati; ali, iako Đilas tvrdi da legenda treba „ušiti“, on će već u samoj *Legendi o Njegošu* reći da je legenda bila i „vjera jugoslovenskog proletrijata u Sovjetski Savez“, koja je zadobila poetski oblik

nastavak u sledećem broju

„BOSANSKO proljeće“ usred zime (kad mu vreme nije) odmah je pokazalo svu bedu sva četiri stuba 'bosan-ske politike': i lokalne nacionalističke 'elite', i njihove (državno)matične 'elite', i međunarodna zajednica, i mediji, našli su se bez izuzetka na istoj strani – protiv radnika, naroda i građana! I, svi sa gotovo istovetnom 'argumentacijom' utemeljenoj na lažima, manipulaci-jama, podmetanjima, teorijama zavere i izbegavanju odgovornosti i prebacivanju 'krivice' na narod!

Šta se stvarno dešavalo u Tuzli?

Zna se kako je sve počelo pre nešto više od mesec dana! Već godinu i više, svake srede u Tuzli su, pred zgradom kantonalnih vlasti, protestovali radnici i radnice „Dita“, „Konjuha“, „Guminga“, „Poliohema“, „Kvasca“, „Tuzla puteva“, „Partizana“, „Poličehema“, živiničkog „Konjuha“... dakle radnici preduzeća žrtava privatizacije koja im je 'poklonila' bezbroj tužnih priča i ostavila ih bez plata, bez povezanog radnog staža, bez zdravstvenog osiguranja, pa čak i fizički bez njihovih fabrika, i malo ko im se priključivao na ovim skupovima. Duže od godinu dana su protestno šetali po Tuzli, išli peške u Sarajevo do federalnih vladavinskih institucija, slali na sve strane zahteve i molbe, štrajkovali gladu, ali ništa nije pomagalo.

No, u sredu, 5. februara, desilo se nešto drugo! Protestima su se pridružili građani, pozvani posredstvom društvenih mreža i jednog od lokalnih građanskih udruženja. Naime, Tuzlak Aldin Širanović, besan što on i supruga nikako da dođu do zaposlenja, pozvao je, a pozivu su se pridružili i građani iz „Revolta“, na protest zbog korupcije, nepravde, beznađa, nezaposlenosti... Policija je, kako to obično biva – u svim ovakvim situacijama, u svim vremenima, i u svim režimima bez razlike – upotrebila „prekomernu silu“, što je bila kapisla koja je sledećih dana zapalila celu Tuzlu, i odmah zatim Sarajevo, Zenicu, Bihać, Mostar, Vitez i još dvadesetak federacijskih gradova, ali i Banja Luku, Prijedor i Bijeljino u Republici Srpskoj.

Protestanti su kamenicama i vatrom znatno oštetili brojne zgrade, uglavnom kantonalnih institucija, zapalili i uništili na desetine automobila, a u sukobima je povredeno više stotina demonstranata i policajaca. Na ulice se izlio nekontrolisani gnev, naravno huligani su dobili šansu i nisu je propustili.

Iako u početku nije bilo gotovo nikakve koordinacije između demonstranata, mnogi zahtevi su se svuda ponavljali – brorba protiv korupcije, pljačke i bezakonja i bor-ba protiv privatizacija i nezaposlenosti – da bi prerasi u ultimatumе da vlade u kantonima, zatim i u Federaciji, podnesu ostavke i raspisu vanredne izbore. Bili su vrlo glasni i zahtevi da se poveže radni staž onima koji rade u propalim firmama, da minimalna penzija bude 200 evra, da se drastično smanje plate poslanicima i minist-rima, da budu uhapšeni korumpirani političari i tajkuni...

Takođe bez kordinacije, svi demonstranti su svoje aktivnosti premestili u plenumе, jedan od novijih oblika direktnе demokratije, jedan od novijih pokušaja da se demokratija vrati narodu! Jer, demokratija je po definiciji socijalna demokratije, inače je nema. Dešavanja u plenumima, i oko plenuma, predmet su posebne analize, koju ćemo ostaviti za neku drugu priliku.

Prpa bolan, bre, bogca ti, nego šta!

Svi su odmah izrazili zabrinutost zbog „nasilja“ u BiH, počev od domaćih političara i onih u susedstvu, preko funkcionera EU, tzv. međunarodne zajednice i OHR-a, te raznoraznih analitičara i eksperata na svim stranama, do, razume se, generalnog sekretara UN.

Pred navalom prvo radničkog i zatim građanskog gneva kantonalni funkcioneri širom BiH su podneli ost-tavke, što je izgledalo kao ustupak demonstrantima da se protesti ne bi proširili. O tome govori jedan sarajevski transparent: „Političari idite svi u...“

EU prebacuje loptu na domaće političare „nespos-obne da se dogovore“ i ispune uslove za napredak, ali kad se dime u „tekovine Dejtona“ izgleda da je corsokak neizbežan.

Emir od Srbije Aleksandar Vučić odmah je pozvao Emira od Republike Srpske Milorada Dodika na hitne konsultacije u Beograd – usaglasili su se da iza protes-ta stoje strani faktori, ali i političke ambicije Bošnjaka da ukinu Republiku Srpsku. Dodik je, izmešuo ostalog, optužio i Nataša Kandić da plaća demonstrante u RS. Premijer Hrvatske Zoran Milanović je odmah otputovao u Mostar i pred zapaljenim HDZ-om, sedištem Tuđman-ove 'bosanske politike', takođe otkrivio Bošnjake za sve. Valentin Inćko je zapretio vojnom silom, mada se nešto kasnije 'povukao' i 'solidarisao' sa demonstrantima. I, 'upozorenja' demonstrantima tako redom do generalnog sekretara UN.

Lokalni političari, ugroženi pitanjem kako to da smo

mi ovoliko osiromašili, a vi se toliko obogatili, odgovaraju kao i godinama do sada tvrdnjom da zli drugi napadaju njihov narod, i kad god ih pitaju za pare, oni sete se nar-oda, države, vekovnih ognjišta...

I, svi se uplašili „domino efekta“, odnosno širenja protesta u susedstvo, jer ceo prostor bivše Jugoslavije u dubokoj je krizi...

Srbijanski političari čak tvrde da u Srbiji i nema razloga za proteste. Nema veze što štrajkuju radnici u Kraljevu, u Vranju, u Smederevu... Neme veze što hiljade i hiljade radnika ne prima zarade mesecima... Što ništa ne radi... Nema veze ni to što dnevno stotine radnika dobija otkaz... O zaduživanju i države, i građana da i ne govorimo! O pravosuđu? O povećanju malolet-ničkog kriminala?...

Ipak, svodenje protesta na vandalizam 'snaga ha-sa i bezumlja' nije moglo dugo opstati pred očiglednošću da je u BiH nezadovoljna većina stanovništva, ne samo huligani, da su koreni protesta socijalni – u pljačakškim privatizacijama, velikoj nezaposlenosti, čak 40 odsto među mladima, korupciji... Uz to, BiH je na začelju u procesu evroatracija među zemljama Zapadnog Bal-kana.

Iako su protesti uglavnom održavani u Federaciji BiH – u Republici Srpskoj su, po našem osećanju i isk-ustvu, prevladali pre apatija građana i svojevrsni dodik-ovski teror nego strah od „bošnjačkog proleća“ – jasno je da je gnev građana bio usmeren pre svega na osobe koje sumnjiče za politički, ekonomski i socijalni sunovrat bez obzira na nacionalnost (i veru). Prtorm, notorna je izjma su učestvovali građani svih tri „konstitutivne“ na-cionalnosti, ali i drugih. Bio je to bunt i protiv nacionalis-tičkih politika. Najrečitije o tome govori, opet sarajevski, transparent: „Ne želim biti Srbin, Hrvat, Bošnjak i ostali. Želim biti građanin i živiti od svog rada!“

„To nije naša revolucija“, misle i Hrvati i Srbi, nespretni da vide ono što bi slep video, da vide kako ovo „između Bošnjaka“ nikakve veze s Bošnjacima, Sr-bima i Hrvatima nema, da nema veze s muslimanima, katolicima i pravoslavicima, zastavama i grbovima, jer nisu u Tuzli, Zenici i Sarajevu bošnjački demonstranti pali zgrade bošnjačkih vlada, nego su demonstranti pali zgrade vlada. Nisu na „ovim našim prostorima“ samo Bošnjaci osiromašeni, nezaposleni, prezaduženi, privatizovani, obespravljani, temeljno sjebani... Da parafraziramo 'odgovor' Seja Seksona Neletu Karajliću (kad je ovaj '92. pobeogao u Beograd, poručivši da to „nije njegov rat“: „Jok, nego je moj“): Jeste, drugovi, braćo, sugrađani... ovo jeste naša revolucija, ovo jesu naše demonstracije, nikakve veze ovo nema sa našom nacionalnom i verskom pripadnošću, sa populovima, svećenicima i hodžama, sa referendumima o ovome i onome, istopolnim zajednicama i prajdovima, ćirilicom ili latinicom, nema čak nikakve veze ni sa time ko je trenutno na vlasti, jer kad eksplodira rezignacija iz one druge opšte rečenice – „svi su oni isti“ – malodušnost koja je balkanske političke elite sve ove godine držala na sigurnoj udaljenosti od njihovih birača, jednako će im i tada svi oni biti isti!

Doduše, niko nije ispitivao jeste li za scenarij u ko-jem će se na srbijanskim i hrvatskim ulicama naći neki „street fighting men“ tražeći odlazak „bande lopovske“, ali se već propituje ko jeste, a ko nije za generalni štrajk zbog novog Zakona o radu?

Bošnjačka udjurma?

Ispričali su se Vučić i Dodik, a Milanović je boravio Mos-taru, ispostavljučajući smedice za dekonstrukciju „bosan-skog proleća“.

U međuvremenu, srpska, hrvatska i ine inteligenci-je udamički rade na demontaži tzv. socijalnih nemira u susednoj državi. Novinski komentatori, univerzitetški profesori, nezavisni intelektualci, književnici, blogeri, analitičari i eksperti, geostratezi i stručnjaci za međunar-odne odnose ispisuju stranice i stranice u dirljivom kon-senzusu nacionalne pameti da bi zaključili kako je ono što se prodaje kao „pobuna gladihni“ tek dobro smišljena bošnjačka udjurma uperena protiv Hrvata i Srba!

U fanatičnoj zameni teza, sve ono što je bilo oči-glednim dokazom da je do demonstracija, baš kao i pre-tačeg nasilja nad „društvenom imovinom“, došlo spontano – splešnjavanje nerada, plenumi građana, naivni zahtevi, zbrka među „revolucionarima“, njihova „razotkrivena“ prepiska, otiimanje za čast i siavu „vode“ – izvedeno je kao dokaz da je „revolucija“ organizovana, a činjenica da je do pobune došlo u većinski bošnjačkim kantonima kao dokaz da je organizovana u bošnjačkom političko-obaveštajnom podzemlju (pod mentorstvom svetskih centara moći).

O tome više u sledećem nastavku!

nastavak u sledećem broju